

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена (академіка) НАПН України,
ректора ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Бойчука Юрія Дмитровича
на дисертацію Мостового Любомира Петровича
«Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 016 Спеціальна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність дослідження. Дисертаційна робота Мостового Любомира Петровича є концептуально цілісним, теоретично обґрунтованим і методологічно виваженим дослідженням, у якому порушено та розв'язано одну з найважливіших проблем сучасної спеціальної освіти – визначення та обґрунтування педагогічних чинників удосконалення професійної компетентності сурдопедагога. Зазначена проблематика є особливо актуальною в умовах глибоких трансформацій освітньої системи України, які характеризуються впровадженням інклюзивної моделі навчання, активною цифровізацією освітнього простору та зростанням вимог до якості освітніх послуг.

Актуальність дослідження зумовлюється також зміною парадигми педагогічної діяльності, у межах якої педагог постає не лише як транслятор знань, а як суб'єкт складної професійної взаємодії, що включає організацію освітнього середовища, індивідуалізацію навчання, психолого-педагогічний супровід розвитку дитини. Особливо це стосується сурдопедагогів, діяльність яких має інтегративний характер і передбачає поєднання освітніх, корекційних, соціально-комунікативних та консультативних функцій.

Важливим чинником актуалізації проблеми також є розвиток сучасних технологій слухопротезування, зокрема використання кохлеарних імплантів, що суттєво змінює підходи до навчання дітей з порушеннями слуху. У цих умовах сурдопедагог має володіти новими компетентностями, пов'язаними з використанням технічних засобів, цифрових ресурсів, а також із побудовою індивідуалізованих освітніх траєкторій.

Не менш важливим є і те, що сучасні освітні реалії вимагають від педагога здатності до безперервного професійного розвитку, рефлексії власної діяльності, адаптації до змін та інновацій. У цьому контексті визначення педагогічних чинників, що забезпечують ефективність професійного розвитку сурдопедагога, набуває принципового значення.

Отже, дисертаційне дослідження Мостового Любомира Петровича на тему **«Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога»** є своєчасним, науково значущим і таким, що відповідає актуальним потребам теорії та практики спеціальної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Наукові положення дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості, системністю та концептуальною завершеністю. Автором здійснено глибокий аналіз наукової літератури, що охоплює сучасні підходи до проблеми професійної компетентності педагогів, зокрема в галузі спеціальної освіти.

Особливо слід відзначити, що аналіз літератури в дисертації має не описовий, а аналітико-синтетичний характер. Автор не лише узагальнює існуючі підходи, але й критично їх усвідомлює, виокремлює суперечності, уточнює понятійні межі та формує власну наукову позицію.

Понятійно-категоріальний апарат дослідження вибудований логічно та послідовно. Уточнення змісту ключових понять дозволяє забезпечити теоретичну визначеність дослідження та уникнути термінологічної невизначеності.

Обґрунтованість положень підтверджується також відповідністю використаних методів дослідження, які відповідають поставленим завданням і забезпечують достовірність результатів.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження Мостового Любомира Петровича полягає у комплексному теоретико-методологічному та експериментальному розв'язанні проблеми вдосконалення професійної компетентності сурдопедагога в умовах сучасних освітніх трансформацій, що дозволило суттєво розширити наукові уявлення про механізми професійного розвитку фахівців спеціальної освіти.

Автором дослідження уперше у вітчизняній спеціальній освіті запропоновано цілісну концепцію педагогічних чинників удосконалення професійної компетентності сурдопедагога, яка ґрунтується на системному підході та враховує багаторівневу організацію професійного становлення фахівця. Визначені чинники структуровано за логікою їх впливу та функціонального призначення, що дозволяє розглядати їх як взаємопов'язану систему, здатну забезпечувати цілеспрямований розвиток професійних якостей сурдопедагога.

Суттєвим науковим здобутком Мостового Л.П. є поглиблення теоретичних уявлень про сутність професійної компетентності сурдопедагога як інтегративного багатовимірною утворення. У роботі обґрунтовано її компонентну структуру, що включає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний та рефлексивно-оцінювальний компоненти, які перебувають у взаємодії та забезпечують цілісність професійної діяльності. Такий підхід дозволяє розглядати компетентність не як статичну характеристику, а як динамічну систему, що розвивається під впливом педагогічних чинників.

Автором удосконалено наукові підходи до моделювання процесу професійного розвитку сурдопедагога шляхом розроблення структурно-функціональної моделі, яка відображає взаємозв'язок цілей, змісту, методів і результатів професійного вдосконалення. Запропонована модель має системний характер і забезпечує можливість її адаптації до різних умов освітнього середовища.

Подальшого розвитку набули положення щодо діагностики професійної компетентності сурдопедагога. Зокрема, обґрунтовано критерії, показники та рівні її сформованості, що дозволяє здійснювати об'єктивний моніторинг професійного розвитку, оцінювати ефективність педагогічних впливів та прогнозувати результати професійного становлення.

Вагомим результатом дослідження є також наукове обґрунтування та експериментальна перевірка авторської програми вдосконалення професійної компетентності сурдопедагога, яка базується на інтеграції різних педагогічних чинників і спрямована на забезпечення цілісного професійного розвитку

фахівця. Це загалом дозволяє розглядати запропоновану програму як інноваційний інструмент модернізації системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогів спеціальної освіти.

Таким чином, отримані результати мають істотне значення для розвитку теорії спеціальної освіти, розширюють наукові уявлення про закономірності професійного розвитку сурдопедагога та створюють підґрунтя для подальших досліджень у цьому напрямі.

Практичне значення дослідження. Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у широких можливостях використання його результатів у різних ланках системи освіти, зокрема у професійній підготовці, післядипломній освіті та безпосередній практичній діяльності сурдопедагогів.

Розроблена автором програма вдосконалення професійної компетентності сурдопедагога може бути інтегрована у зміст освітніх програм закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Спеціальна освіта». Її використання сприятиме підвищенню якості професійної підготовки майбутніх педагогів, формуванню у них цілісного уявлення про професійну діяльність та готовності до роботи в умовах сучасного освітнього середовища.

Вагоме значення результати дослідження мають для системи післядипломної педагогічної освіти, зокрема у контексті підвищення кваліфікації сурдопедагогів. Запропонована програма може бути використана як основа для розроблення тренінгів, курсів, модулів професійного розвитку, що дозволить забезпечити безперервність і системність професійного вдосконалення педагогів.

Методичні рекомендації, розроблені Мостовим Л.П., можуть бути впроваджені у практику роботи закладів спеціальної освіти та з інклюзивним навчанням, інклюзивно-ресурсних центрів, а також центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Вони сприяють оптимізації організації освітнього процесу, підвищенню ефективності корекційно-розвиткової роботи та вдосконаленню взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Практичну цінність становить також розроблений діагностичний інструментарій, який дозволяє здійснювати оцінювання рівня сформованості

професійної компетентності сурдопедагогів, визначати потреби у професійному розвитку та планувати індивідуальні траєкторії підвищення кваліфікації. Це забезпечує перехід від формального підходу до оцінювання до системного моніторингу професійного зростання.

Особливо важливим є те, що результати дослідження сприяють підвищенню якості освітніх послуг для дітей з порушеннями слуху, забезпечують більш ефективну організацію навчання, розвитку та соціалізації цієї категорії дітей. Таким чином, практичне значення роботи виходить за межі суто педагогічної проблематики та має важливий соціальний вимір.

Загальна характеристика роботи.

Перший розділ дисертації має фундаментальний характер і виконує функцію концептуальної основи всього дослідження. У ньому автор здійснює системний аналіз наукових підходів до проблеми професійної компетентності педагога, зокрема у галузі спеціальної освіти. Важливо підкреслити, що аналіз має не описовий, а аналітико-синтетичний характер, що дозволяє автору не лише узагальнити існуючі підходи, але й виявити їх обмеження та визначити перспективні напрями подальших досліджень.

У розділі розкрито еволюцію наукових уявлень про компетентність як педагогічну категорію – від її розуміння як сукупності знань і вмінь до сучасного трактування як інтегративної характеристики особистості. Автор обґрунтовує, що професійна компетентність є складним утворенням, яке формується у процесі взаємодії когнітивних, діяльнісних і особистісних компонентів.

Особливої уваги заслуговує аналіз специфіки професійної діяльності сурдопедагога. Мостовий Л.П. аргументовано доводить, що ця діяльність має багатовимірний характер, оскільки поєднує навчальну, корекційно-розвиткову, комунікативну, соціально-адаптаційну та консультативну функції. Це зумовлює особливі вимоги до професійної компетентності фахівця та потребує її розгляду у контексті міждисциплінарного підходу.

У межах розділу також проаналізовано сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти, зокрема впровадження інклюзивного навчання, цифровізацію освітнього середовища, використання новітніх технологій

слухопротезування. Автор переконливо показує, що ці тенденції суттєво змінюють зміст професійної діяльності сурдопедагога та вимагають від нього нових компетентностей.

Важливим науковим результатом розділу є виявлення суперечностей між сучасними вимогами до професійної діяльності сурдопедагога та рівнем його підготовки, що обґрунтовує необхідність визначення педагогічних чинників вдосконалення професійної компетентності. Таким чином, перший розділ створює теоретичне підґрунтя для подальших розробок і відзначається високим рівнем наукової узагальненості.

Другий розділ дисертації має концептуально-проектувальний характер і присвячений обґрунтуванню системи педагогічних чинників удосконалення професійної компетентності сурдопедагога. У цьому розділі автор переходить від теоретичного аналізу до побудови власної наукової моделі, що відображає логіку та структуру професійного розвитку фахівця.

Мостовий Л.П. пропонує класифікацію педагогічних чинників, яка базується на їх функціональному призначенні та рівнях впливу. Зокрема, виокремлено організаційно-педагогічні, змістово-методичні та особистісно-професійні чинники, що дозволяє розглядати процес професійного розвитку як багаторівневу систему взаємопов'язаних впливів.

Організаційно-педагогічні чинники розглядаються як основа створення сприятливого освітнього середовища, яке забезпечує умови для професійного зростання педагога. Змістово-методичні чинники аналізуються як ключові у процесі формування професійних знань і вмінь. Особистісно-професійні чинники розглядаються через призму мотивації, ціннісних орієнтацій, здатності до рефлексії та саморозвитку. Автор підкреслює, що саме ці чинники забезпечують внутрішню готовність педагога до професійного вдосконалення.

Розділ відзначається високим рівнем теоретичної узагальненості, логічною завершеністю та практичною спрямованістю.

Третій розділ дисертації має експериментально-прикладний характер і присвячений перевірці ефективності запропонованих педагогічних чинників. У

цьому розділі автор демонструє здатність до організації та проведення наукового експерименту, що відповідає сучасним вимогам педагогічних досліджень.

У розділі детально описано програму розвитку професійної компетентності сурдопедагога, її структуру, зміст та етапи реалізації. Мостовий Л.П. обґрунтовує вибір методів і форм роботи, що забезпечують досягнення поставлених цілей.

Особливу увагу приділено організації експерименту, який включає констатувальний, формувальний та контрольний етапи. Така структура дозволяє комплексно оцінити ефективність запропонованої моделі.

Результати експериментального дослідження свідчать про позитивну динаміку рівнів сформованості професійної компетентності, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних чинників.

Використання статистичних методів обробки даних забезпечує достовірність отриманих результатів і свідчить про високий рівень наукової культури автора.

Дискусійні положення та зауваження.

1. Потребувало б подальшого теоретичного уточнення співвідношення між визначеними педагогічними чинниками та індивідуальними траєкторіями професійного розвитку сурдопедагогів.

2. Доцільним видається розширення аналізу міждисциплінарних зв'язків, зокрема інтеграції педагогічних і психологічних підходів у моделі професійної компетентності.

3. Варто більш детально висвітлити вплив інклюзивного середовища на професійний розвиток сурдопедагогів.

4. Потребує поглиблення аналіз впливу сучасних технологій слухопротезування на зміну професійних функцій сурдопедагога.

5. Доцільно розширити аналіз індивідуалізації професійного розвитку сурдопедагогів.

Водночас висловлені зауваження варто розглядати як такі, що мають рекомендаційний і дискусійний характер, спрямовані на подальше вдосконалення окремих аспектів дослідження та розширення перспектив

наукового пошуку. Вони не впливають на загальну високу оцінку виконаної роботи, не зменшують її наукової цінності, теоретичної значущості та практичної важливості, а також не ставлять під сумнів обґрунтованість отриманих результатів і сформульованих висновків.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Мостового Любомира Петровича на тему «Педагогічні чинники вдосконалення компетентностей сурдопедагога» є завершеним самостійним науковим дослідженням, має наукову новизну та практичну значущість, відповідає вимогам постанови КМУ від 12 січня 2022 року «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» зі змінами від 03.05.2024 р. та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінами від 31.05.2019 р., а її автор, Мостовий Любомир Петрович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Ю.Д. Бойчук

